

Provozovatel: Česká televize, FTV Prima, spol. s r.o., CET 21 spol. s r.o.

Programy: ČT1, ČT24, Prima, NOVA

Předmět analýzy: Resumé monitoringu vysílání se zaměřením na ztvárnění menšin a specifických skupin za období únor a březen 2014

Cílem monitoringu dvou kalendářních měsíců vysílání programů ČT1, ČT24, NOVA a Prima bylo zjistit, jakým způsobem provozovatelé ve svých zpravodajských a publicistických pořadech informují o menšinách a specifických skupinách občanů, zda se nedopouštějí nežádoucí stereotypizace, která vychází z předsudků o chování a životě menšin a specifických skupin. Analýzy se zaměřily na to, jak jsou příslušníci menšin a specifických skupin označováni, jakým způsobem jsou ztvárňováni, ve spojitosti s jakými tématy je o nich informováno a zda jsou jejich zástupci zváni do vysílání jako odborníci či hosté.

Byly zpracovány tři samostatné analýzy - pro ČT, Primu a Novu, které se zaměřily na informování o etnických a národnostních menšinách, o příslušnících náboženských menšin, o osobách se zdravotním postižením, o seniorech, o sexuálních menšinách, a rovněž vzaly v úvahu genderová hlediska.

Na všech monitorovaných programech byly předmětem analýzy pořady nebo části pořadů, které se nějakým způsobem dotýkaly problematiky menšin nebo specifických skupin občanů v kontextu tuzemské reality.

Na programech České televize to byly Události v regionech, Události, Reportéři ČT, Interview ČT24, Hyde Park, Události, komentáře, Ekonomika ČT24, Události v kultuře a Otázky Václava Moravce. Monitorované období obnáší 59 vydání pořadů Události a Události v kultuře, 49 vydání pořadů Události v regionech, Události, komentáře, Hyde Park, Ekonomika ČT24 a Interview ČT24, 9 vydání pořadu Otázky Václava Moravce a 8 vydání pořadu Reportéři ČT. **Celkem se tedy jedná o 340 monitorovaných pořadů, tj. více než 216 hodin, přesně 12981 minut vysílání.**

Na programu NOVA se jednalo o Televizní noviny a Střepiny, které se nějakým způsobem dotýkaly problematiky menšin nebo specifických skupin občanů v kontextu tuzemské reality. Monitorované období obnáší 59 vydání pořadu Televizní noviny a 9 vydání pořadu Střepiny tj. **více než 40 hodin, přesně 2425 minut vysílání.**

Na programu Prima šlo o pořady Zprávy FTV Prima, Krimi zprávy a Partie. Monitorované období obnáší 59 vydání pořadů Zprávy FTV Prima a Krimi zprávy a 9 vydání pořadu Partie. **Celkem se jedná o 68 monitorovaných pořadů, tj. 51 hodin vysílání.**

Analýza:

Jediným z provozovatelů, který v monitorovaném období odvysílal pořady nebo části pořadů speciálně věnovaných problematice menšin či specifických skupin, je **Česká televize**. Jsou to zejména rozhovory v pořadu Ekonomika ČT24 nebo Hyde Park či reportáže v pořadu Reportéři ČT.

U obou komerčních provozovatelů se potvrdilo, že problematika menšin a specifických skupin **není považována za atraktivní téma**. Pokud dochází na programech **Prima a NOVA** ke zmínce o některé menšině či specifické skupině, zpravidla se jedná o identifikaci menšiny nebo specifické skupiny v rámci zpravodajského příspěvku, v němž problematika těchto menšin či skupin není hlavním tématem. Jedná se tedy ve většině případů spíše o konkretizaci děje prostřednictvím identifikace účastníků, nikoli o příspěvky zabývající se přímo problematikou, spojenou se specifickými aspekty života daných skupin obyvatelstva. Drtivá většina zpravodajských příspěvků, v nichž dojde k identifikaci některé menšiny, ať už etnické, národnostní, náboženské, sexuální, věkové apod., se vyznačují zejména neutrálním zabarvením vzhledem k funkci dané menšiny jako konkrétní veličiny v reálném prostředí. Smyslem zpravodajských příspěvků není ani řešit problematiku dané menšiny, ani se nad ní jakkoli zamýšlet. **Identifikace menšiny je téměř vždy jen součástí ilustrativního popisu určité situace, která slouží k lepšímu vykreslení popisované informace.**

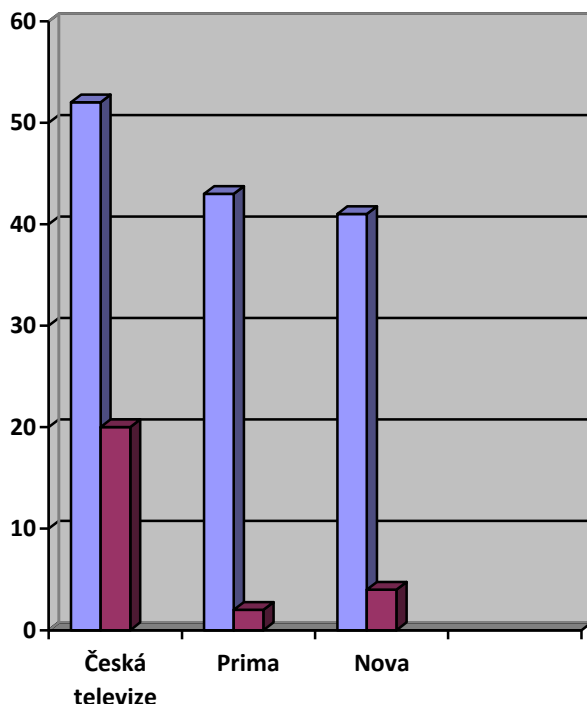
Zpravodajství Primy a NOVY nenabízí v monitorovaném období takřka žádný materiál, který by umožnil přijmout jakýkoli závěr o koncepci provozovatele při informování o příslušnicích menšin či specifických skupin. Důvodem je skutečnost, že tato oblast je téměř zcela mimo pozornost zpravodajství, které je obecně značně povrchní, s bulvárními prvky. Věnuje se stručně politické situaci doma a ve světě, zabývá se ekonomickými problémy týkajícími se běžného občana, a zejména klade důraz na populární témata, zejména vše, co se týká momentálně známých celebrit – to platí zejména u Primy. Obvyklá jsou emotivně zpracovaná témata. Navíc v monitorovaném období zabíralo velkou část zpravodajství téma krymské krize. Do žádných hlubších sond týkajících se problematiky kterékoli menšiny se zpravodajství zásadně nepouští, stejně jako do jakéhokoli jiného vážnějšího tématu. Ani ke způsobu, jakým by mohly být menšiny a specifické skupiny prezentovány i v rámci výše zmíněného bulvarizujícího zpravodajského stylu, nelze zaujmout podložené stanovisko, neboť nedochází k prakticky žádnému momentu, kdy by bylo možno uvažovat o jakémkoli názorovém zabarvení vzhledem ke skupinám etnickým, náboženským, věkovým či jiným. **Zpravodajství je zpracováno natolik jednoduše, že jakékoli kontexty dotýkající se mezilidských vztahů v neprimární rovině nelze identifikovat.**

Ve vysílání programů Prima i NOVA dochází k takřka běžným projevům stereotypizace, jaká je obvyklá ve všech médiích a v celospolečenském diskursu vůbec. O osobách se zdravotním postižením je často referováno v souvislosti s různými zdravotními pomůckami nebo charitativními akcemi apod. Jsou definovány zjednodušujícími a nepřesnými výrazy. O seniorech často jako o obětech kriminálního chování. Nicméně je patrná snaha nepodléhat těmto předsudečným modelům a zobrazovat dané menšiny i v jiných souvislostech, aby bylo zřejmé jejich

nevyčleňované postavení v množině aktérů zpravodajských příspěvků. Stereotypizace zůstává zachována v míře obvyklé a do značné míry přirozené v rámci tuzemské reality. Je nutné na tuto skutečnost upozornit, ale zároveň je nutné konstatovat, že z hlediska zákona o vysílání nedošlo k zjištění takového výskytu předsudečné stereotypizace vzhledem ke kterékoli menšině, aby bylo možno uvažovat o případném porušení zákona o vysílání. **Autoři příspěvků na programech Prima a NOVA stereotypizaci nevytvářejí, pouze jí občas podléhají, jsou ve vleku všeobecného celospolečenského diskursu.**

GRAF 1:

*Celkový počet příspěvků za období únor-březen 2014 na programech ČT1 a ČT24, Prima a Nova, v nichž je **identifikována** některá menšina či specifická skupina (**fialový sloupec**) – srovnání s počtem příspěvků, jejichž **hlavním tématem je konkrétní problematika** některé menšiny nebo specifické skupiny (**červený sloupec**) :*

Programy České televize jsou z analyzované trojice ČT, Nova, Prima jediné, které se pouštějí do hlubších vrstev problematiky menšin, které na ně vůbec poukazují a pracují s nimi jako s vědomě prezentovanou specifickou veličinou. ČT vždy zachovává přísnou objektivitu a nestrannost, zprávy z dané oblasti mají neutrální vyznění, jakýkoli náznak diskriminujícího přístupu majority k jakékoli menšině nebo specifické skupině je vnímán kriticky, a to i v případě takto laděných výroků hostů v diskusních pořadech. Vyskytuje-li se problematika menšin v názorovém spektru prezentovaném některými politiky (zejména v pořadu Hyde Park), pak jsou

moderátoři pořadu v otevřené opozici vůči názorům, zavánějším populismem a nekorektností, a takovéto názory jsou ostře oponovány a soustavně korigovány.

V informacích o všech menšinách a specifických skupinách převládají na rozdíl od komerčních provozovatelů pozitivně laděné informace. Je zde snaha poukazovat na aktivity a kladné stránky příslušníků menšin, je aktivně podporováno progresivní uvažování o problematice ženské rovnoprávnosti nebo zlegalizování homosexuálních svazků. K veškerým jevům souvisejícím s emancipací menšin se příspěvky staví pozitivně a vstřícně. Je tomu tak i v případě seniorů a lidí se zdravotním postižením, kteří jsou v minimální míře líčeni jako oběti a žadatelé o pomoc, ale často jako samozřejmě plnohodnotní členové společnosti, aktivně se podílející na kvalitě svého života. V případě seniorů je opakovaně zdůrazňována jejich soběstačnost a přínos pro okolí.

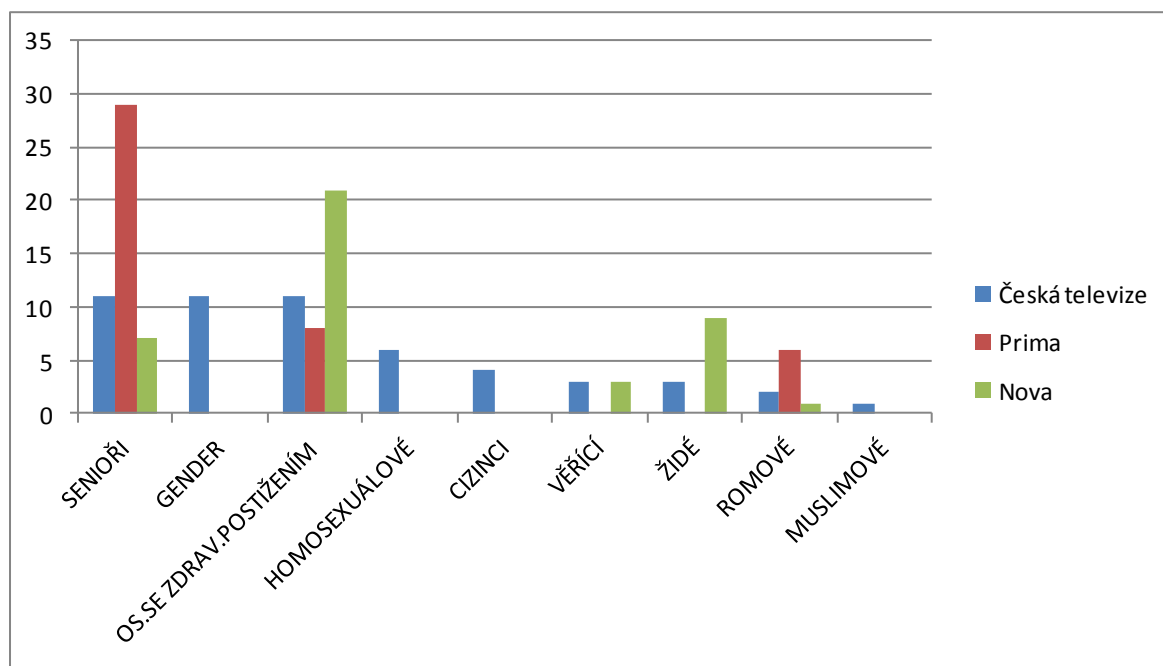
GRAF 2:

Celkový počet příspěvků za období únor-březen 2014 na programech ČT1 a ČT24, Prima a Nova, v nichž je identifikována některá menšina či specifická skupina:

*Pod pojem **GENDER** byly zahrnuty ty výstupy, které nějakým způsobem reflektovaly otázku rovných příležitostí.*

*Pojem **VĚŘÍCÍ** zahrnuje výstupy týkající se křesťanů.*

*Pojem **CIZINCI** = imigranti nebo cizí státní příslušníci pracující v ČR.*

Gender:

České televize je jediná, kde lze na takto relativně malém časovém prostoru dojít k podloženým závěrům vzhledem k množství odvysílaných relevantních pořadů. V pořadu Otázky Václava Moravce vystoupilo v průběhu měsíců únor a březen 2014 celkem 31 hostů, z toho jediná žena (Anna Šabatová). V pořadu Události, komentáře je situace obdobná. V období února a března se zde vyskytovalo skoro 200 hostů, přičemž žen z toho byla přibližně desetina. Mnohem častěji než u pořadu OVM se

zde vyskytují i nepolitici, odborníci z různých oborů, nicméně i zde je patrné, že poměr mužů a žen v odborné sféře je v reálném světě jistě vyšší ve prospěch žen, než jak je tomu v pořadu. Prakticky totéž lze konstatovat u pořadů Hyde Park a Interview ČT24. Hostů v obou pořadech bylo celkem 71, z toho 6 žen, tedy pouhých 8%. Aniž by z toho bylo možno z hlediska zákona o vysílání vyvodit jakýkoli relevantní výstup, je nutno konstatovat, že podle všech dostupných údajů neodráží zastoupení žen mezi aktéry diskusních a zpravodajsko-publicistických pořadů České televize skutečnou roli žen v politice a společnosti obecně. Genderová otázka je ale na druhé straně podrobně probírána např. s ředitelkou organizace, zabývající se rovnoprávností žen, v tomto případě jde o žádoucí formát za účasti maximálně zainteresované osoby.

Zpravodajské příspěvky na programech **Prima a NOVA** nemají ve vztahu k tomuto monitoringu relevantní výpovědní hodnotu z hlediska přístupu ke genderové vyváženosti. Ani Prima, ani NOVA nepřinesly žádný materiál, z něhož by bylo možno učinit seriózní závěry. Otázka rovnoprávnosti pohlaví není pro zpravodajství ani publicistiku zjevně zajímavým tématem a hodnotit např. účast odborníků ženského pohlaví ve zpravodajském studiu není možné, neboť žádní odborníci prakticky nejsou zváni.

Senioři:

U **České televize** může překvapit relativně častý výskyt problematiky seniorů v pořadu **Ekonomika ČT24**, ovšem má to svou logiku, neboť ekonomika je oblastí, kde se věková odlišnost zákonitě a přirozeně projevuje vzhledem ke snížení výdělečných možností seniorů, a hrozí zde skutečně reálný problém, aniž by byla naznačována jakákoli souvislost mezi lidskou kvalitou a věkem. Jedná se o čistě ekonomický a v podání pořadu nejčastěji přímo makroekonomický problém. Obecně platí, že senioři jsou menšinou značně ohroženou vytvářením určitých mýtů ohledně své údajné bezmoci zdravotní i mentální, své závislosti na péči společnosti, nižší schopnosti přispívat k vytváření hodnot, nepřizpůsobivosti moderní době apod. Lze tedy konstatovat, že ČT se v monitorovaném období na vytváření či udržování těchto stereotypů nepodílela, i když na druhou stranu nebyla zaznamenána ani žádná doložitelná snaha tyto mýty aktivně vyvracet.

Na programu **Prima** se o seniorech hovoří takřka výhradně v pořadu **Krimi zprávy**, kde jde výhradně o zprávy z tzv. černé kroniky. Jakékoli objektivní zpravodajství ve smyslu nepředsudčného zobrazování jakékoli skupiny zde nelze očekávat. Člen jakékoli menšiny, stejně jako majority, je tady zajímavý pouze jako oběť trestného činu. Věk se uvádí pouze pro zpřesnění popisu činu a jeho účastníků. V záplavě kriminálních zpráv se logicky vyskytují i ty, jejichž oběťmi jsou senioři. Uvádění věku lze provozovateli ovšem stěžít vytknout, neboť často je věk oběti přímou součástí motivace pachatele – násilník oloupí důchodce, využije jeho fyzické nemohoucnosti, podvodník oklame důchodce, využije jeho snížené mentální formy apod. Podle policejních statistik počet trestných činů páchaných na seniorech stále stoupá, jejich pestrost se zvyšuje, senioři tak patří k velmi ohrožené skupině obyvatel.

Na programu **NOVA** jsou senioři zmíněni v nohem menším počtu než na programu Prima, neboť program NOVA nemá pořad zaměřený speciálně na kriminální zprávy.

I zde jsou totiž senioři zmiňováni zejména jako oběť trestných činů. Nelze z toho ovšem vyvozovat, že by docházelo ke stereotypizaci – příspěvků je velmi málo a jedná se o informování, v němž hraje často věk aktéra značnou roli, např. v případech, kdy podvodníci chtějí zneužít zvýšené důvěřivosti některých seniorů a snaží se z nich různým způsobem lákat peníze. Tyto příspěvky mívají formu jakéhosi nepřímého (a někdy i přímého) varování a jejich zařazení do zpravodajství nelze dost dobře zpochybnit. Nelze z nich také vyvozovat žádné závěry vzhledem k problematice předsudečné stereotypizace, neboť úloha seniorů v těchto případech není nikterak zobecňována a není ani řečeno, ani nijak naznačováno, že by lidé v seniorském věku byli jakkoli obecně méně kvalitní, než ostatní populace.

Osoby se zdravotním postižením:

Bylo zjištěno, že ve vztahu k osobám se zdravotním postižením nedochází ke stereotypizaci ve smyslu vykreslování této menšiny pouze jako osob závislých na pomoci svého okolí. Jsou naopak zdůrazněna hlediska svědčící o jejich často aktivním přístupu k životu a přínosu pro své okolí.

Tito lidé jsou v naprosté většině případů součástí reportáží, v nichž je **vyznění reportáže ve vztahu k nim čistě neutrální**. Jedná se zejména o reportáže, které informují o různých formách pomoci osobám se zdravotním postižením, přes realizaci konkrétních nápadů, které pomáhají např. ulehčit pohyb občanům s tělesným postižením, přes různé charitativní akce, koncerty, sbírky apod.

Zejména u komerčních provozovatelů je zjevným smyslem těchto reportáží de facto nastolit určitou protiváhu k většinově zařazovaným zprávám, které mají negativní vyznění ve vztahu k lidem a společnosti vůbec – jedná se zejména o zprávy o různých podvodech, korupci, válkách, kriminálních činech, sousedských sporech, katastrofách, nehodách apod. Informace o pomoci osobám se zdravotním postižením plní funkci změkčovací, ujišťují, že ve společnosti stále fungují i pozitivní impulsy a kladné vzorce chování. Informace o osobách se zdravotním postižením jsou tedy často – možná poněkud paradoxně – jedinými pozitivními informacemi ve zpravodajských pořadech komerčních provozovatelů. V neposlední řadě jde v těchto případech o vyvolávání emocí diváků. Nicméně neplatí, že by osoby se zdravotním postižením byly líčeny výhradně jako oběti, pasivně přijímající pomoc. Naopak v řadě reportáží je vyzdvižena aktivita samotných lidí se zdravotním postižením, jednak v případech, kdy bojují za svá práva (např. kvůli neoprávněně odebraným či sníženým finančním příspěvkům), nebo se sami navzdory svému postižení snaží zařadit do plnohodnotného života.

Výrazové prostředky používané ve zpravodajství u kategorie osob se zdravotním postižením neodpovídají ani u jednoho z provozovatelů preferencím Národní rady osob se zdravotním postižením, neboť tito lidé nejsou zpravidla definováni jako „osoby se zdravotním postižením“, ale v drtivé většině případů jako osoby „zdravotně postižené“, nebo pouze výrazem „postižení“ či „handicapování“. To platí zejména pro programy Prima a NOVA, ale ani ze strany televize veřejné služby není této věci věnována dostatečná pozornost.

Sexuální menšina:

Na programech **Prima a NOVA** k identifikaci této menšiny prakticky nedošlo. V **ČT je menšina prezentována velmi vstřícně**, myšlenky rovnosti svazků různých pohlaví nejsou nijak zpochybňovány, v reportáži o výchově dětí párem gayů je poukazováno na jejich dobrou péči a předpoklady pro úspěšnou výchovu. Pokud zazní kritická zmínka, že AIDS je stále rozšířen hlavně mezi promiskuitními homosexuály, je vzápětí zdůrazněno, že homosexuálů jsou desetitisíce, ale tato kritika se týká jen řádově desítek z nich. Příspěvky se nezaměřují na sexuální chování menšin, zmiňují jejich orientaci pouze v nezbytném kontextu k otázkám společenského a rodinného uplatnění.

Etnické menšiny a další:

V případě **České televize** se romská otázka ani otázka jiných etnických nebo národnostních menšin v monitorovaném vysílání prakticky nevyskytuje. Je za tím patrně snaha nepřizívat stereotypy jako je spojování Romů s kriminalitou a sociálními problémy, tyto věci jsou zcela opomíjeny. Na druhou stranu je ale také minimálním způsobem ve zpravodajství reflektován běžný život národnostních menšin, např. jejich kulturní a společenské akce apod.; respektive v monitorovaném období k tomu nedochází vůbec. V tomto směru ovšem může provozovatel přirozeně argumentovat poukazem na speciální pořady, zařazované do vysílání, jejichž přímým zájmem je speciálně život národnostních či etnických menšin, případně menšin např. náboženských apod.

Ve zpravodajství programu **NOVA** se v monitorovaném období prakticky nevyskytují informace, v nichž by proběhla identifikace národností nebo etnické menšiny. Výjimky jsou zcela zanedbatelné a nebylo v jejich případě shledáno nic, co by avizovalo možné problematické momenty z hlediska zákona o vysílání.

Na **Primě** jsou již jakýmsi koloritem zprávy týkající se romské menšiny, konkrétně v pořadu Krimi zprávy. Ve všech případech, kdy jsou Romové zmiňováni, jsou označeni za pachatele. Na druhé straně identifikace je prováděna velmi opatrně, jednak jaksí mimoděčně, obrazovým doprovodem nebo vyjádřením svědka či postiženého, jednak jsou často voleny uvozující výrazy s korekčním účinkem („údajně“ apod.). Nikdy nedochází k tomu, že by etnikum jako takové bylo stereotypně spojováno s větším sklonem ke kriminální činnosti. V případech, kdy je romské etnikum zmiňováno, vychází autoři z kontextů případu, u nichž by zamlčení tohoto faktu působilo buď nepřírozeně, nebo by přímo nebylo možné (např. když se uvažuje o rasistickém pozadí činu). Navíc je třeba konstatovat, že jestliže bylo v monitorovaném období zaznamenáno více než 200 zpráv o kriminálních činech, romského etnika se týká jen 5 z nich. Skutečnost, že jsou Romové ve všech těchto zprávách vylíčení negativně, nemá žádný relevantní dopad, neboť v tomto typu pořadu je přímo z dramaturgického záměru přirozeně dáno, že všichni aktéři vyznívají záporně. Bez ohledu na věk, národnost či další aspekty se jedná o přehlídku více či méně zavrženíhodných archetypů lidského chování.

Židé jsou v případě všech provozovatelů zmiňováni zcela neutrálně, zejména u témat vztahujících se k dějinám a památkám, zejména ve vztahu k 2. světové válce.

Věřící (ve smyslu křesťané) vycházejí ze statistiky České televize příznivě díky zejména rozhovorům s filozofem T. Halíkem a s českým velvyslancem ve Vatikánu, kteří prezentují široce smířlivé celospolečenské postoje.

Na programu **NOVA je informování o tématech, týkajících se katolické církve**, poměrně problematickou záležitostí. Pomineme-li občasné obecné proklamace politiků týkající se církevních restitucí, které k vyznění obrazu menšiny věřících nemají v této podobě žádný vztah, byly zařazeny pouze tři informace, které všechny vyznívají negativně. Není však možné vyvodit z této skutečnosti žádný relevantní závěr, neboť se jedná o nedostatečný rozsah časový i tematický, a není možno usuzovat na dlouhodobou zaujatost provozovatele proti církvi, resp. věřícím. Ve všech třech zaznamenaných reportážích je totiž reflektován jediný případ kněze, který se měl dopustit znásilnění a také měl neoprávněně provádět vyhánění ďábla. Navíc by se v případě, pokud by se prokázalo, že NOVA dlouhodobě referuje o katolické církvi pouze nebo zejména v souvislosti s podobnými skandály kněží, nedalo mluvit o zaujatosti proti věřícím, ale spíše proti konkrétní církvi jako organizaci, i když věřící přísluší k dané církvi a jejich obraz ve společnosti je reportážemi tohoto typu v druhém plánu rovněž poškozován. Není možno pominout fakt, že v tomto konkrétním případě bylo opakovaně zmiňováno zaměstnání dotyčného, ačkoli v případě většiny jiných povolání není v případě spáchání trestného činu tato informace zřejmě zajímavá (např. instalatér).

Shrnutí:

Pokud se týká informování o menšinách a specifických skupinách, v **případě České televize jsou z větší části prezentovány citlivě, vyváženě**, se snahou nepodléhat stereotypnímu uvažování o té které z nich; progresivní myšlenky v oblasti sexuálních menšin nebo genderových studií jsou reflektovány s vážností a v dostatečné šíři. Zároveň platí, že je zde snaha hledět na menšiny ohrožené stereotypní nálepkou bezmocných lidí odkázaných na pomoc společnosti (senioři, osoby se zdravotním postižením) jinými očima a zdůrazňovat samozřejmost jejich zapojení do běžného pracovního a společenského života, poukazovat na jejich aktivní přístup a oceňovat jejich obecný přínos i konkrétní činy.

U programů **Prima a NOVA pak platí, že se dané problematice věnují v minimální míře**, natolik okrajově, že bylo obtížné v rámci monitorovaného období učinit relevantní kvalitativní a kvantitativní závěry. Informování o životě a problematice menšin není příliš atraktivním námětem zpravodajství či publicistiky. V případech, kdy k identifikaci některé menšiny nebo specifické skupiny dochází, je patrná zejména snaha nedostat se v takovém případě do žádného rozporu se zákonem. Jedná se většinou o povrchní, bulvarizující informace, které ve vztahu ke skutečným realitám dané skupiny obyvatel nemají žádnou výpovědní hodnotu.